

Πίεση p

Θυμίζουμε ότι η Πίεση p που ασκούμε σε ένα σώμα, ορίζεται ως το πηλίκο της Δύναμης F που ασκούμε κάθετα στο σώμα, προς την Επιφάνεια A του σώματος που δέχεται αυτή τη δύναμη.

$$p = \frac{F}{A} \quad (\text{Σχέση 1})$$

Η πίεση στο S.I μετριέται σε **pascal** ($1 \text{ Pa} = 1 \text{ N/m}^2$), αν και συχνά χρησιμοποιείται και η **ατμόσφαιρα (atm)**

$$1 \text{ atm} = 1,013 \cdot 10^5 \text{ Pa} \quad \text{ή αντίστροφα} \quad 1 \text{ Pa} = 9,8692 \cdot 10^{-6} \text{ atm}$$

Όγκος V

Θυμίζουμε ότι Όγκος είναι ο χώρος που καταλαμβάνει ένα στερεό σώμα ή ένα υγρό ή ένα αέριο. Ο όγκος στο S.I μετριέται σε **κυβικά μέτρα (m^3)**, αν και συχνά χρησιμοποιείται και το **λίτρο (L)**

$$1 \text{ L} = 0,001 \text{ m}^3 = 10^{-3} \text{ m}^3 \quad \text{ή αντίστροφα} \quad 1 \text{ m}^3 = 1000 \text{ L}$$

Θερμοκρασία (θ ή T)

Θυμίζουμε ότι Θερμοκρασία είναι το φυσικό εκείνο μέγεθος που μας ποσοτικοποιεί την έννοια του ζεστού και του κρύου: ένα ζεστό σώμα θα έχει μεγαλύτερη Θερμοκρασία από ένα κρύο σώμα. ΔΕΝ πρέπει να συγχέεται με τη Θερμότητα Q που θα δούμε παρακάτω. Η Θερμοκρασία στο S.I. μετριέται σε **kelvin (K)** αν και συχνά χρησιμοποιείται και ο **βαθμός Celsius ($^{\circ}\text{C}$)**

$1 \text{ kelvin} = 1 \text{ βαθμός Κελσίου}$, αν και υπάρχει διαφορά στην αφετηρία μέτρησης:

Τα 0 (μηδέν) kelvins βρίσκονται στους $-273,15$ βαθμούς Κελσίου, για αυτό και χρησιμοποιούμε τους παρακάτω τύπους μετατροπής:

$$T = \theta + 273,15 \quad (\text{για μετατροπή από βαθμούς Κελσίου σε κέλβιν})$$

$$\theta = T - 273,15 \quad (\text{για μετατροπή από κέλβιν σε βαθμούς Κελσίου})$$

- ✓ Η κατάσταση στην οποία μπορεί να βρεθεί ένα αέριο, μπορεί να περιγραφεί πλήρως από τα παραπάνω 3 φυσικά μεγέθη. Με άλλα λόγια, η ταυτόχρονη γνώση της πίεσης, της Θερμοκρασίας καθώς και του όγκου ενός αερίου, μας παρέχουν όσα χρειαζόμαστε για τη μελέτη του αερίου

Καταστατική Εξίσωση

Θυμίζουμε από τη Χημεία Α' Λυκείου την καταστατική εξίσωση (καταστατική, γιατί περιγράφει την «κατάσταση» του αερίου)

$$p \cdot V = n \cdot R \cdot T \quad (\text{Σχέση 2})$$

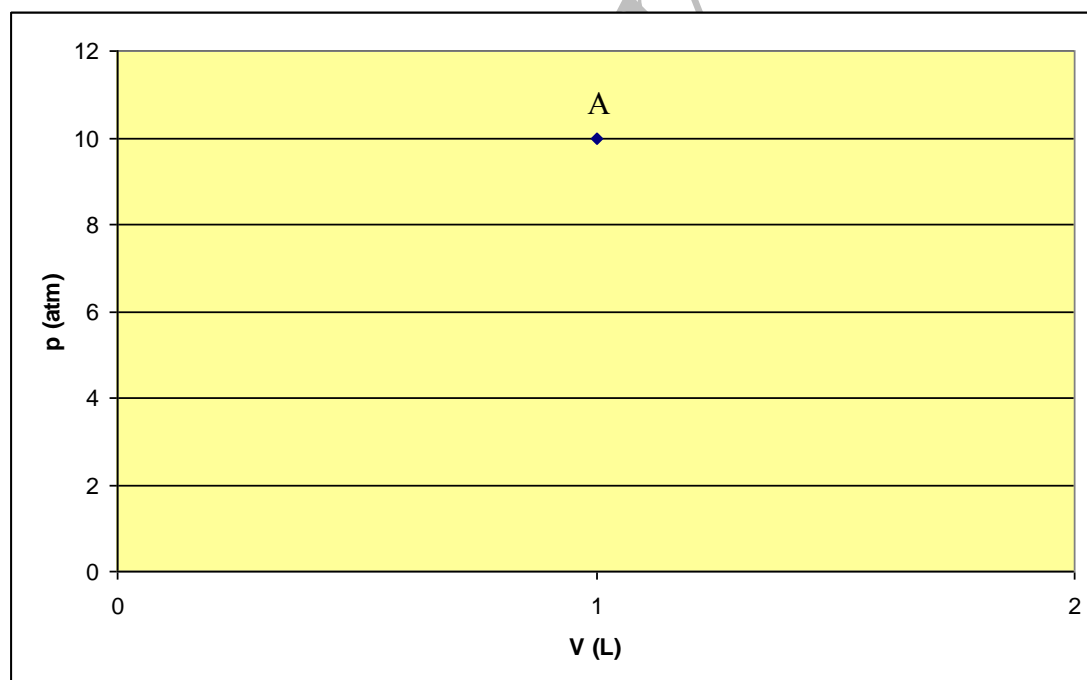
όπου $R=8,314 \text{ J/mol}\cdot\text{K}$, αν τα μεγέθη μου είναι στο SI (p σε $\text{Pa}=\text{N/m}^2$, V σε m^3)
ή $R=0,082 \text{ L}\cdot\text{atm/mol}\cdot\text{K}$, αν η πίεση p μετριέται σε atm και ο όγκος V σε L

Το n στην παραπάνω εξίσωση είναι ο **αριθμός των mol** του αερίου (θυμίζουμε ότι:

$$n = \frac{m}{Mr} = \frac{N}{N_A} \quad (\text{Σχέση 3})$$

, όπου m η συνολική μάζα του αερίου, Mr το Μοριακό του Βάρος, N ο συνολικός αριθμός μορίων του αερίου και $N_A=6,023\cdot 10^{23}$ ο αριθμός Αβογαδρό)

- ✓ Για σταθερή μάζα αερίου (δηλαδή σταθερό n - αριθμό mol), βλέπουμε ότι από την καταστατική εξίσωση, η γνώση 2 από τα 3 μεγέθη p , V ή T συνεπάγεται και τη γνώση του 3ου! Αυτό που είπαμε στην προηγούμενη σημείωση, ότι δηλαδή γνωρίζοντας και τα 3 φυσικά μεγέθη γνωρίζουμε την κατάσταση του αερίου, τώρα απλοποιείται στο ότι αρκεί να γνωρίζουμε μόνο τα 2 φυσικά μεγέθη, αφού το 3ο θα προκύπτει από την καταστατική εξίσωση!
- ✓ Αυτό περαιτέρω σημαίνει ότι, μια συγκεκριμένη κατάσταση (p_1 , V_1 , T_1) του αερίου, μπορεί πλέον να παρασταθεί με ένα σημείο σε ένα διάγραμμα p - V , p - T ή V - T . Για παράδειγμα, η κατάσταση A ($p_1=10\text{atm}$, $V_1=1\text{L}$, T_1) απεικονίζεται στο παρακάτω διάγραμμα p - V :

Παρατηρείστε ότι η γνώση της T_1 δεν μας προβληματίζει, αφού αν δοθεί ο αριθμός των mol (n), η T_1 θα μπορεί να υπολογιστεί από την καταστατική εξίσωση: $T_1 = \frac{p_1 V_1}{nR}$

Έργο W

Θεωρούμε ότι έχουμε ένα αέριο μέσα σε κύλινδρο που κλείνει με έμβολο. Αν το έμβολο κινείται, τότε παράγεται έργο W. Αν μάλιστα το έμβολο μετακινηθεί κατά Δx , τότε από την Α' Λυκείου ξέρουμε ότι παράγεται έργο $\Delta W = F \cdot \Delta x = (p \cdot A) \cdot \Delta x = p \cdot \Delta V$, χρησιμοποιώντας τον ορισμό της πίεσης.

Γράφουμε δηλαδή $\Delta W = p \cdot \Delta V$

- ✓ Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι το εμβαδόν που σχηματίζεται κάτω από μια καμπύλη σε διάγραμμα p-V, θα ισούται με το έργο που παράγεται.

Επειδή το έργο έχει διαστάσεις Ενέργειας, θα μετριέται και αυτό σε **joule (J)**

- Όταν το αέριο εκτονώνεται ($\Delta V = V_{\text{τελ}} - V_{\text{αρχ}} > 0$) τότε και το έργο W είναι θετικό και θεωρούμε ότι είναι παραγόμενο
- Όταν το αέριο συμπιέζεται ($\Delta V < 0$) τότε και το έργο W είναι αρνητικό και θεωρούμε ότι είναι καταναλισκόμενο

Θερμότητα Q είναι η ενέργεια που μεταφέρεται από ένα σώμα σε ένα άλλο λόγω της διαφοράς θερμοκρασίας τους. Επειδή η θερμότητα έχει και αυτή διαστάσεις Ενέργειας, θα μετριέται και αυτή σε **joule**, αν και συχνά χρησιμοποιείται και η **θερμίδα (cal)**

$$1 \text{ cal} = 4,186 \text{ J}$$

ή αντίστροφα

$$1 \text{ J} = 0,239 \text{ cal}$$

- Όταν το αέριο απορροφά θερμότητα, το Q θεωρείται θετικό
- Όταν το αέριο αποδίδει θερμότητα στο περιβάλλον, το θεωρείται Q αρνητικό

Εσωτερική ενέργεια U είναι η ενέργεια που περιέχει ένα σώμα λόγω των κινήσεων των μορίων που το απαρτίζουν. Η Εσωτερική ενέργεια ισούται με το άθροισμα των κινητικών ενεργειών όλων των μορίων που απαρτίζουν το σώμα και υπολογίζεται από τη σχέση:

$$U = \frac{3}{2} nRT$$

(Σχέση 3)

Όπως φαίνεται από την παραπάνω σχέση, η Εσωτερική ενέργεια εξαρτάται μόνο από τη θερμοκρασία T! Άρα αν δεν αλλάξει η θερμοκρασία, δεν αλλάζει και η εσωτερική ενέργεια. Αν όμως αλλάξει η θερμοκρασία κατά $\Delta T = T_{\text{τελ}} - T_{\text{αρχ}}$, τότε θα μεταβληθεί

και η Εσωτερική ενέργεια κατά $\Delta U = \frac{3}{2} \cdot n \cdot R \cdot \Delta T$

Η Εσωτερική ενέργεια προφανώς θα μετριέται και αυτή σε **joule**

- Όταν το αέριο θερμαίνεται ($\Delta T = T_{\text{τελ}} - T_{\text{αρχ}} > 0$), τότε και η μεταβολή της εσωτερικής ενέργειας ΔU είναι θετική
- Όταν το αέριο ψύχεται ($\Delta T < 0$), τότε και η μεταβολή της εσωτερικής ενέργειας ΔU είναι αρνητική

1ος Θερμοδυναμικός Νόμος

Τα τελευταία 3 φυσικά μεγέθη που είδαμε (η θερμότητα Q , το έργο W και η εσωτερική ενέργεια U - ή καλύτερα η μεταβολή της ΔU) συνδέονται μεταξύ τους με τον 1^ο Θερμοδυναμικό νόμο, ο οποίος περιγράφεται μαθηματικά με τη σχέση:

$$Q = \Delta U + W \quad (\text{Σχέση 4})$$

, όπου τα μεγέθη Q , ΔU και W τα βάζουμε στην εξίσωση με τα πρόσημα που είπαμε παραπάνω.

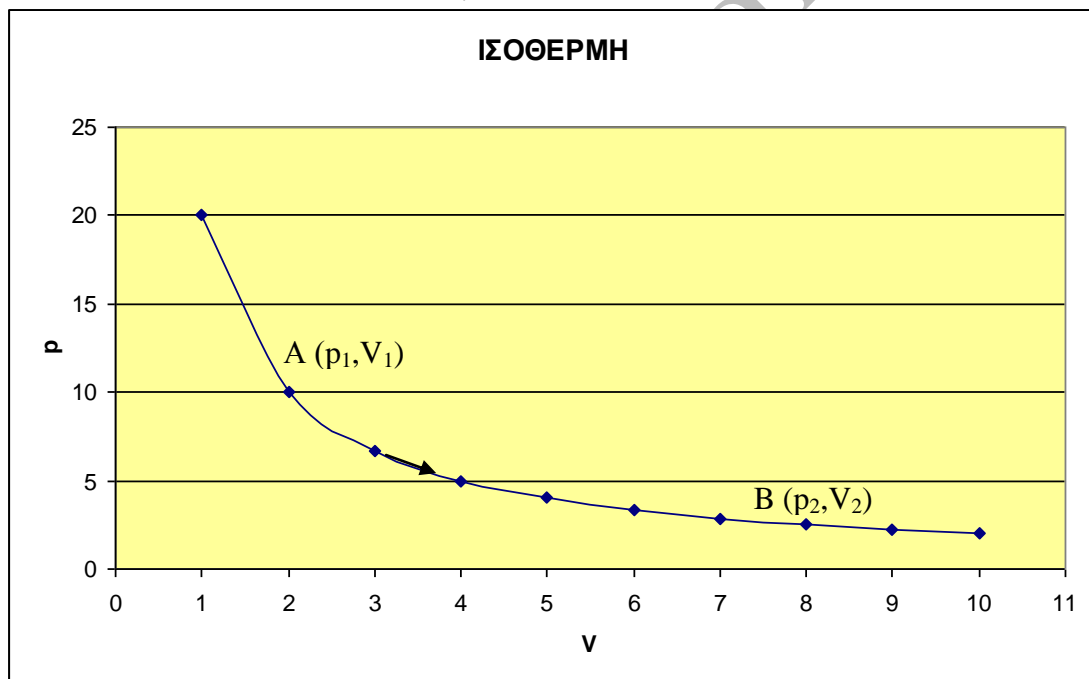
Νόμοι Αερίων και Μεταβολές των Αερίων

1. Ισόθερμη ($T=\text{σταθερό}$)

Αν σε μια μεταβολή αερίου από μια κατάσταση A σε μια άλλη κατάσταση B , φροντίζουμε ώστε η θερμοκρασία T να παραμένει συνεχώς σταθερή, τότε ισχύει ο νόμος του Boyle:

$$p \cdot V = \text{σταθ.} \quad \text{ή} \quad p_1 \cdot V_1 = p_2 \cdot V_2 \quad , \quad \text{για } T = \text{σταθ.} \quad (\text{Σχέση 5})$$

Αυτή η μεταβολή σε ένα διάγραμμα p - V παριστάνεται με μια υπερβολική καμπύλη:

Το έργο W που παράγεται σε αυτή τη μεταβολή $A \rightarrow B$, θα δίνεται - όπως είδαμε στη σημείωση για το Έργο (σελ.3) - από το εμβαδόν που σχηματίζεται κάτω από αυτή

την υπερβολή, και το οποίο υπολογίζεται από τον τύπο $W = nRT \ln \left(\frac{V_{\text{τελ}}}{V_{\text{αρχ}}} \right)$, όπου $\ln$

είναι ένας αριθμός που θα μας δίνεται πάντα.

Επειδή στην ισόθερμη όμως ισχύει $\Delta T = 0$, άρα και το $\Delta U = 0$, οπότε ο 1^{ος} Θερμοδυναμικός νόμος για την ισόθερμη γίνεται:

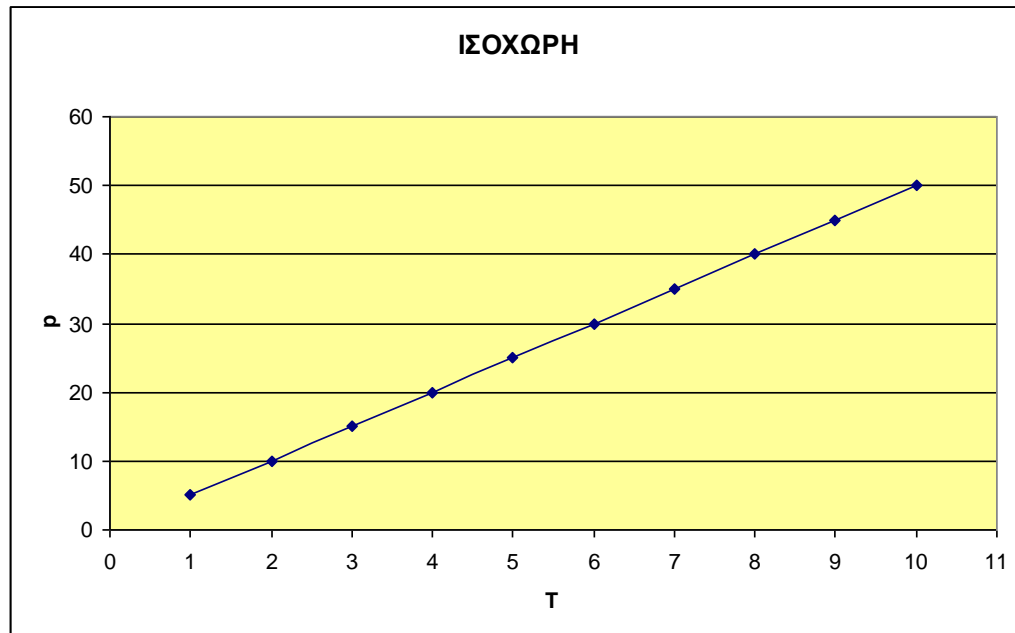
$$Q = W = n \cdot R \cdot T \cdot \ln \left(\frac{V_{\text{τελ}}}{V_{\text{αρχ}}} \right) \quad [\Delta U = 0] \quad (\text{Σχέση 6})$$

2. Ισόχωρη (V=σταθερό)

Αν σε μια μεταβολή ο όγκος V παραμένει συνεχώς σταθερός, τότε ισχύει ο νόμος του Charles:

$$\frac{P}{T} = \text{σταθ.} \quad \text{ή} \quad \frac{P_1}{T_1} = \frac{P_2}{T_2} \quad , \text{ για } V=\text{σταθ.} \quad (\text{Σχέση 7})$$

Αυτή η μεταβολή σε ένα διάγραμμα p - T παριστάνεται με μια ευθεία γραμμή:

Σε μια ισόχωρη μεταβολή δεν υπάρχει μεταβολή στον όγκο, άρα δεν υπάρχει και έργο ($W=0$), οπότε ο 1^{ος} θερμοδυναμικός νόμος για την ισόχωρη γίνεται:

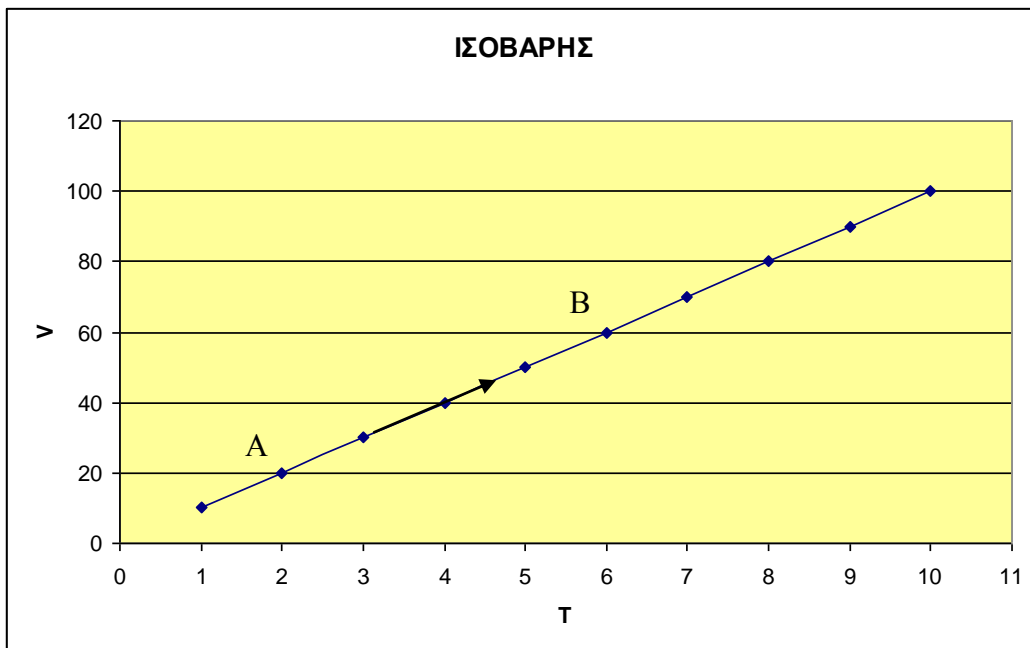
$$Q = \Delta U \quad [W=0] \quad (\text{Σχέση 8})$$

3. Ισοβαρής (p=σταθερό)

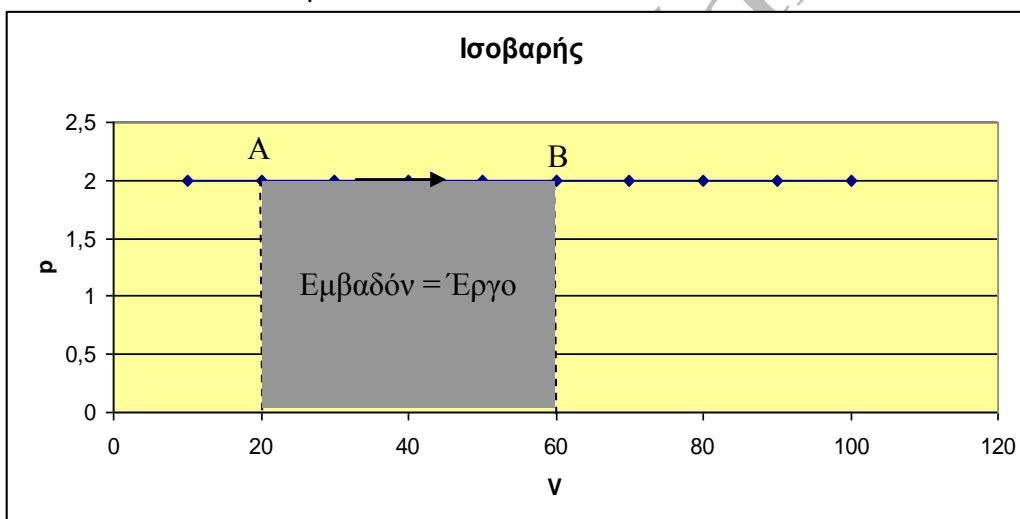
Αν σε μια μεταβολή ο όγκος V παραμένει συνεχώς σταθερός, τότε ισχύει ο νόμος των Gay-Lussac:

$$\frac{V}{T} = \text{σταθ.} \quad \text{ή} \quad \frac{V_1}{T_1} = \frac{V_2}{T_2} \quad , \text{ για } p=\text{σταθ.} \quad (\text{Σχέση 9})$$

Αυτή η μεταβολή σε ένα διάγραμμα V - T παριστάνεται με μια ευθεία γραμμή:

, ενώ σε ένα διάγραμμα p-V παριστάνεται με μια οριζόντια ευθεία:

Το εμβαδόν κάτω από την ευθεία αυτή θα ισούται με το έργο του αερίου:

$$W = p \cdot \Delta V = p \cdot (V_{\text{τελ}} - V_{\text{αρχ}})$$

Έτσι, ο 1^{ος} θερμοδυναμικός νόμος για την ισοβαρή γίνεται:

$$\boxed{Q = \Delta U + p \cdot (V_{\text{τελ}} - V_{\text{αρχ}})} \quad (\text{Σχέση 10})$$

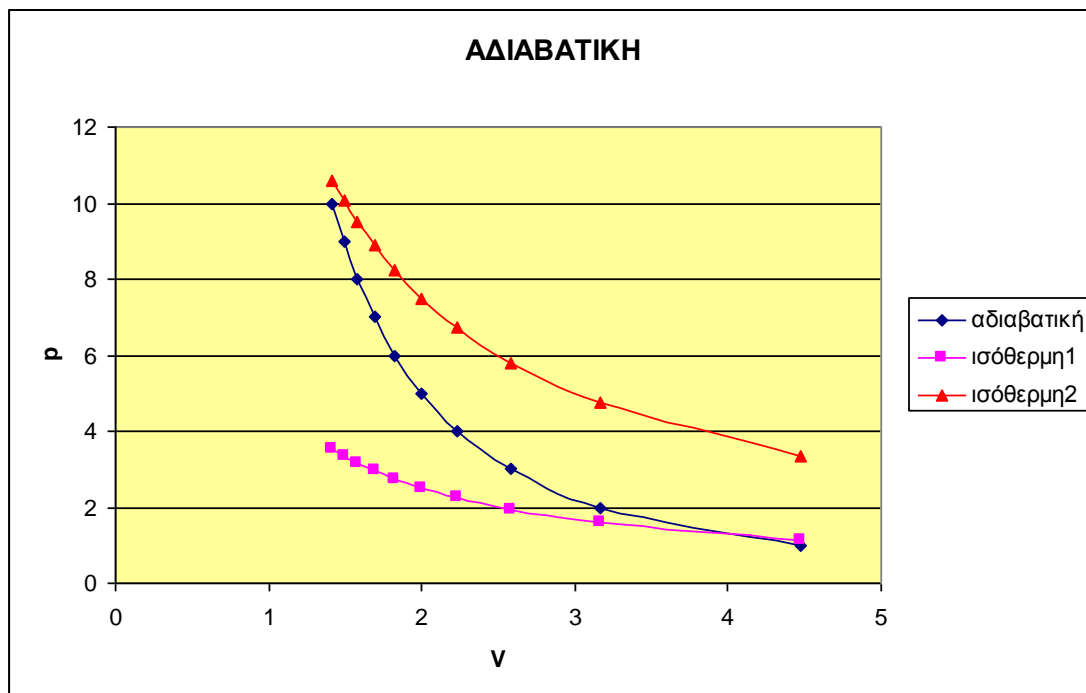
4. Αδιαβατική (Q=0)

Αν μια μεταβολή αερίου γίνεται χωρίς ανταλλαγή θερμότητας με το περιβάλλον, η μεταβολή λέγεται αδιαβατική και ισχύει ο νόμος του Poisson:

$$\boxed{pV^\gamma = \text{σταθ.} \quad \text{ή} \quad p_1 V_1^\gamma = p_2 V_2^\gamma} \quad (\text{Σχέση 11})$$

όπου γ ένας καθαρός αριθμός που χαρακτηρίζει το αέριο (θα δίνεται)

Αυτή η μεταβολή σε ένα διάγραμμα p-V παριστάνεται με μια απότομη καμπύλη που τέμνει τις ισόθερμες:

Το έργο που παράγεται είναι ίσο με:

$$W = \frac{p_{\text{τελ}}V_{\text{τελ}} - p_{\text{αρχ}}V_{\text{αρχ}}}{1-\gamma}$$

Επειδή στην αδιαβατική ισχύει $Q=0$, ο 1^{ος} θερμοδυναμικός νόμος γίνεται:

$0 = \Delta U + W \Rightarrow W = -\Delta U$, οπότε ξαναγράφοντας και το τελευταίο τύπο έχουμε:

$$W = \frac{p_{\text{τελ}}V_{\text{τελ}} - p_{\text{αρχ}}V_{\text{αρχ}}}{1-\gamma} = -\Delta U \quad [Q=0] \quad (\text{Σχέση 12})$$

5. Κυκλική μεταβολή ($\Delta U=0$)

Ονομάζουμε κυκλική μια μεταβολή, κατά την οποία το αέριο επιστρέφει στην αρχική του κατάσταση. Σε μια κυκλική μεταβολή θα ισχύει $\Delta U=0$, αφού η μεταβολή καταλήγει στο ίδιο σημείο με την ίδια θερμοκρασία.

Έτσι, ο 1^{ος} θερμοδυναμικός νόμος γίνεται:

$$Q=W \quad [\Delta U=0] \quad (\text{Σχέση 13})$$

Σε μια κυκλική μεταβολή δηλαδή, η θερμότητα που απορροφά ή αποδίδει στο περιβάλλον το αέριο, ισούται με το έργο που παράγει ή δαπανά. Το ίδιο το έργο W όπως έχουμε δει θα ισούται με το εμβαδόν του κύκλου σε διάγραμμα p-V

- Σημείωση για τις ασκήσεις: Το γινόμενο pV μιας θερμοδυναμικής κατάστασης, μπορεί να αντικατασταθεί από το nRT της ίδιας κατάστασης, λόγω της καταστατικής εξίσωσης